

HİTİT METİNLERİNDE GEÇEN GİŞTÚG ÜZERİNE BAZI DEĞERLENDİRMELER

SOME OBSERVATIONS ON GİŞTÚG IN HITTITE TEXTS

Hasan TUNCER

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

hasantuncer@nevsehir.edu.tr

ORCID: 0000-0003-1054-7950

ÖZ

Geliş Tarihi: 6.7.2022
Kabul Tarihi: 14.9.2022
Yayın Tarihi: 30.9.2022
Anahtar Kelimeler: Hitit, Ağaç, GİŞTÚG, Şimşir Ağacı, Çivi Yazısı
Keywords: Hittite, Tree, GİŞTÚG Boxwood, Cuneiform

Hitit ülkesinde ağaçlara büyük bir önem verilmiştir. Ağaçlardan elde edilen ürünlerin yanı sıra, çeşitli ilaçların yapımında da ağaç yapraklarından faydalanılmıştır. Şüphesiz bu nedenlerden dolayı, ağaç konusu kanun maddelerinde de yer almış ve herhangi bir ağaca zarar verilmesi veya onun sökülmesi durumunda, zarara yol açan kişi cezalandırılmıştır. Hititlerde ağaçların manevi önemleri de vardır. Özellikle ritüel ve bayram metinlerinde bu durum karşımıza çıkmaktadır. Hitit belgelerinde birçok ağaç türü bulunmaktadır. Bunlardan birisi, GİŞTÚG olarak adlandırılmaktadır. Hitit metinlerinde geçen Sümerce GİŞTÚG sözcüğü, şimşir ağacı anlamındadır. Ritüel, bayram, kült, envanter gibi farklı türden metinlerde belgelenmiştir. Ritüel esnasında kralın ritüeli gerçekleştirdiği yer, şimşir ağaçlarının bulunduğu orman olmakla birlikte; şimşir ağacından elde edilen birçok farklı nesne bulunmaktadır. Bu nesnelere bazıları ritüellerde kullanılmakta ve manevi bir değer taşımaktadır.

ABSTRACT

Trees were given great importance in the Hittite realm. In addition to products obtained from trees, tree leaves were also used in the production of various medicines. Undoubtedly, for these reasons, the subject of trees is also included in the articles of law and in case of any tree being damaged or uprooted, the person who caused the damage is punished. Among the Hittites, trees also had spiritual significance. This is especially true in ritual and festival texts. There are many types of trees in Hittite documents. One of them is called GİŞTÚG. The Sumerian word GİŞTÚG in Hittite texts means boxwood. It is documented in different kinds of texts such as rituals, festivals, cults, inventories. During the ritual, the place where the king performed the ritual is the forest with boxwood trees; there are many different objects made from boxwood. Some of these objects are used in rituals and have a spiritual value.

DOI: <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.114491>

Atıf/Cite as: Tuncer, H. (2022). Hitit Metinlerinde Geçen Gıştúg Üzerine Bazı Değerlendirmeler. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 12(3),1691-1700.

Giriş

Hititlerde GIŞ ideogramı ağaç anlamına gelmekle birlikte, ağaçtan yapılan ürünlerin determinatifi görevindedir. Bu ideogramın Hititçe karşılığı ise, *tarnu-* sözcüğüdür (Tischler, 2008: 193; Ünal, 2016: 526). Çivi yazılı metinlerde Sumerce ve Akadca ideogramda karşımıza çıkan birçok ağaç ve bitki ismi yer almıştır (Şahin&Koçyiğit, 2021: 448). Bu ağaç türlerinden birisi, Sumerce GIŞTÚG olarak zikredilir. Akadca karşılığı ise, *taskarinnu* sözcüğüdür (CAD, 2006: 280). Ünal ve Tischler, bu kelimenin “şimşir ağacı” anlamına geldiğini belirtir (Tischler, 2008: 290; Ünal, 2016: 543). Ertem, şimşir ağacı anlamını verdiğini bu ideogramın Hititçe okunuşunun tespit edilemediğini ifade etmiş (Ertem, 1987: 104); ancak sonraki süreçte Erkut, Sumerce GIŞTÚG’un Hititçe karşılığı olarak GIŞ^{HLA}*šarpa* sözcüğünü önermiştir (Erkut, 2017: 115). Ayrıca Ertem, GIŞ^{HLA} GIŞTÚG sözcüğünü “şimşir ağaçlarının oluşturduğu orman” şeklinde yorumlamıştır (Ertem, 1987: 105).

Şimşirlerin Akdeniz bölgesinde, Himalayalar’da, Asya’nın doğusunda, Afrika’nın sıcak bölgelerinde, Orta Amerika’da ve Türkiye’de 30 kadar türü bulunmaktadır. Bunlar, her dem yeşil çalı ya da ağaç şeklinde olan odunsu bitkilerdir (Türkyılmaz, 2005: 11). Şimşir ağacıyla ilgili açıklamalardan söz ederken, Anadolu şimşirine de değinmek gerekir. Anadolu şimşiri, şimşirgiller ailesinin bir türü olup yeşil, sık dallı, çalı veya ağaç halinde, odunsu ve ekonomik öneme sahip şekilde karşımıza çıkar. Günümüzde özellikle Karadeniz ve Marmara bölgesinde yoğun olmakla birlikte, Adana, Antalya, Bolu, Denizli, Hatay, Karabük, Kastamonu, Kahramanmaraş, Kocaeli, Muğla ve Osmaniye’de yayılım göstermektedir (Özkaya, 2020: 310). Çoğunlukla bir metre kadar boylan çalı, az olarak da 8 metre, bazen de 16 metreye kadar boylanabilen ağaççık ya da ağaç durumundadır (Türkyılmaz, 2005: 11).

En eski devirlerden beri insan; ağaç ve ormanlardan birçok farklı şekilde faydalanmıştır. Hitit dünyasında da bu durum farklı değildir. Ağaçlar; maddi getirileri olan, meyvelerinden faydalanılan ve yapraklarından çeşitli ilaçların yapıldığı nesnelere. Çivi yazılı belgelerdeki kullanımlarına bakacak olursak, şimşir ağacından tarak, heykelcik gibi farklı nesnelere yapıldığını görmekteyiz. Ayrıca kralın, şimşir ağaçlarının oluşturduğu ormanlık alanda gerçekleştirdiği ritüel ve buradaki *tarnu* evine gitmesi, bu ağacın ve oluşturduğu ormanın manevi yönünü ortaya koymaktadır. Hititçe *tarnu* kelimesi için Ünal, “yıkama evi¹, yunak², hamam³ anlamlarını önermiştir (Ünal, 2016: 523). Ardzinba, kralın Hattuša’ya vardığında *tarnu*da yıkandığını ve ardından arabayla kentin yukarı semtine hareket ettiğini ifade eder (Ardzinba, 21). O halde sözü edilen *tarnu* yapısı Hattuša’nın hemen aşağı kısmında yer almaktaydı (Sir Gavaz, 2016: 473). Güterbock, kralın gittiği şimşir ormanının şehrin dışında olduğunu ifade etmiş, buna kanıt olarak da şimşir ormanına GIŞGIGIR adı verilen araçla gidildiğini göstermiştir (Güterbock, 1964: 67; Sir Gavaz, 2016: 473-474). Sir Gavaz ise, kralın Hattuša içerisinde de araçla seyahat ettiğini, örneğin aşağı şehirden yukarı şehre giderken araç kullandığını belirtmiştir (Sir Gavaz, 2016: 474). Konuyla ilgili farklı fikirler bulunsa da, şimşir ağacı ve ormanı ve burada bulunan *tarnu* yapısı, kralın çeşitli ayinleri gerçekleştirdiği ve kutsal bir alan olarak ön plana çıkmaktadır. Aşağıda, şimşir ağacının geçtiği çeşitli metin türlerinden ve bu ağacın fonksiyonlarından söz edilecektir.

Ritüel ve Bayram Metinlerinde GIŞTÚG

KBo 38.209 numaralı belge, bir ritüel metnidir. Şimşir ağacından yapılmış nesnelere söz edildiği belgenin ilgili kısmı (öy. I), tapınağı ve tanrıların heykelciklerini temizlemek ile başlayan bir ritüelin başlangıç kısmıdır (Haas, 2003: 742-743; Starke, 1990: 410):

1 *ma-a-an* DU^{rHLA} 1-*aš* QA-DU GIŞ^{pa-} *ab* ^{hi-} *ša-za-* [

2 3 GIŞGAG^{HLA} GIŞ^{pa-ab-hi-} *ša* ^{ia} ŠA GIŞTÚG NE [

3 *nu-kán* ŠÀ É.DINGIR^{LIM} *ši-tar-ni-in-za* IŠ-TU [

4 EGIR-*an tar-na-an-zi nam-ma* É.DINGIR^{LIM}

1 Eğer Fırtına tanrılarında biri gürültü çıkaran bir gereçten ...

2 3 çivi (ve) pahhiša şimşirden

3 ve tapınağın şitarnisi ...

4 sonra bırakırlar, ayrıca tapınak...

KUB 7.53 numaralı belge, Tunnawiya ritüeli ile ilgilidir. Metinde şimşir ağacından yapılmış olan bazı ürünlerden söz edilmiştir. Metnin ilgili kısmının (öy. I) transkripsiyonu ve tercümesi şu şekildedir (Goetze, 1938: 4-5):

18 [GEŠ]TUG^{HIA}-ŠU-ia-za-kán IŠ-TU SÍG GE₆ e-hu-ra-da-iç-zi 9 GIŠGA.ZUM

19 [Š]A GIŠTÚG TUR^{TIM} 1 GIŠsar-ra-aš ŠA GIŠTÚG TUR

18 ve siyah yün ile kulaklarını tıkar. 9 küçük tarak

19 şimşir ağacından. şimşir ağacından küçük bir fırça

Yine Tunnawiya ritüelinde, şimşir ağacından yapılmış olan 9 adet tarağın kullanımını görmekteyiz. Metnin ilgili kısımlarının transkripsiyonu ve tercümesi şu şekildedir (Goetze, 1938: 14-17)

(öy. II)

61 na-aš-ta EN SISKUR.SISKUR wa-ar-pu-wa-an-zi pa-iç-zi

62 na-aš-ta^{MUNUS}ŠU.GI 9 GIŠGA.ZUM ŠA GIŠTÚG an-da up-pa-a-i

63 1 še-e-na-an IM-aš an-da up-pa-a-i nu-za še-e-na-an [I]M-[aš]

64 wa-ar-pu-u-wa-an-zi kat-ta-an GİR.MEŠ-aš da-a-i

65 nu-za še-ir wa-ar-ap-zi GIŠGA.ZUM^{HIA}-ma^{MUNUS}SUHUR.LÁ <da-a-i>

66 na-an^{MUNUS}SUHUR.LÁ ku-e-iç-zi-ia IŠ-TU GIŠGA.ZUM

67 kat-ta 1-ŠU ki-ša-a-iç-zi

61 Sonra kurban sahibi yıkanmaya gider.

62 Sonra yaşlı kadın şimşir ağacından (yapılmış) 9 tarak getirir.

63 Kilden bir figür getirir ve o koyar kilden figürü

64 (onu) yıkamak için ayaklarının yanında

65 ve o (yaşlı kadın) onların üzerinde yıkar. Fakat yardımcı kadın tarakları alır.

66 Ve yardımcı kadın tarakla

67 bir kez tarar.

Yukarıdaki belgede, şimşirden yapılan nesnelere, kişiyi içinde bulunduğu kötü durumdan kurtarmak amacıyla, ritüel malzemesi olarak kullanılmıştır (Turgut, 2019: 26). Yardımcı kadın, şüphesiz olumsuz duruma maruz kalmış kimse veya onu temsil eden figürü kötülüklerden uzak tutmak ve temizlemek için şimşir ağacından yapılmış olan tarakla taramaktadır.

KBo 22.128 numaralı belge, Ajatarša, Wattiti ve Šušumaniga'nın ritüelleri ve büyülerini ile ilgili metindir. Belgenin ilgili kısmında şimşir ağacından yapılmış olan bir ağırşak olduğunu görmekteyiz. İlgili kısmın (öy. II) transkripsiyonu ve tercümesi şu şekildedir (Groddek, 2008: 138; Fuscagni, 2017: hethiter.net/: CTH 390)

5 ki-i-ma hu-u-ga-an-ta-aš d[a-a-i] SÍG GE₆ SÍG SIG₇.SIG₇ SÍG SA₅

6 SÍG ZA.GİN da-a-i na-at a-ap-pa pár-za ma[-la-ak-zi nam-ma-aš]

7 *pa-^rra^{-a} ha-an-da-a-an an-d[a] tar-na-i na-aš-t[a an-da ŠA GI ha-pu-ú-še-eš-šar]*

8 *Ü ŠA^{GIŠ}TÚG pa-an-za-ki-it-ti-in w[a-ra-qp-zi na-an an-da]*

9 *'na^{-a}'i na-at-ša-an AN[A] NINDA.GUR₄.R[A da-a-i na-at iš-pa-an-ta-az]*

10 *ša-ra-a šu-ub-^rba^r [pé-e-da-i]*

5 Ama bunları (büyü için) çağrılanlar için alır: Siyah yün, sarı yün, kırmızı yün,

6 mavi yün alır ve (bunları) ayırır. Bundan sonra

7 onları belli bir sıraya göre iç içe geçirir. İçine bir ok sapını ve

8 şimşir ağacından yapılmış bir ağırşak yerleştirir, onları bir araya getirir,

9 kalın bir ekmek parçasının üzerine koyar (ve) geceleri

10 çatıya çıkarır.

KBo 44.17 numaralı Kizzuwatnalı Maštigga ritüelinde, şimşir ağacından iki adet heykelcik yapıldığını görmekteyiz. Belgenin ilgili kısmının (öy. I) transkripsiyonu ve tercümesi şu şekildedir (Mouton, 2012: hethiter.net/: CTH 404.1.I; Kılıç&Başol, 2015: 36; Reyhan, 2003: 169):

27 *nu^{MUNUS}ŠU.GI iš-na-aš ALAM^{HIA} 2 ALAM GIŠ TÚG wa-[aš-ša-an-da]*

28 *na-at-kán SAG.DU^{HIA}-ŠU-NU ka-ri-ia-an-te-eš n[u-us]*

29 *A-NA 2 BE-EL SÍSKUR GİR^{HIA}-aš pé-ra-an kat-ta da-a-^ri^r [2 ŠU^{HIA}-aš-ma-aš-kán]*

30 *2 EME^{HIA} iš-na-aš I-NA SAG.DU-ŠU-NU da-a-i*

27 Yaşlı kadın kil heykelcikleri ve iki adet şimşirden heykelciği alır. (Onlar) giyiniktir

28 ve başları örtülüdür.

29 Onları iki ritüel sahibinin ayaklarının dibine yerleştirir ve iki eli

30 ve iki dili onların başlarının üzerine koyar.

KUB 20.42 numaralı belge, AN.TAH.SUM Bayramı ile ilgilidir. Belgenin ilgili kısmında (öy. I) şimşir ağacının bulunduğu ormanlık alanda bayramın kutlandığı ifade edilir ve şimşir ağacı bir konumu belirtmek amacıyla kullanılır (Groddek, 2004: 71; Haas, 1994: 773):

1 *[ma-a-an-za la-b]a-^rar^{-na-aš} mTu-ut-ba-li-ia-aš LUGAL.GAL*

2 *[LUGAL KUR^{URU}Ha-a]t-ti UR.SAG*

3 *[DUMU^mHa-aš]-^rtu^r-ši-li LUGAL.GAL UR.SAG¹*

4 *[DUMU DUMU-ŠU] ŠA^mMu-ur-ši-li LUGAL.GAL UR.SAG¹*

5 *[ŠÀ.BA]L.BAL ŠA^mTu-ut-ba-li-ia LUGAL.GAL*

6 *[LUGAL.KU]R^{URU}Ha-at-ti UR.SAG*

7 *[DU] ^{URU}Ha-at-ti I-NA GIŠ^{HIA} GIŠTÚG*

8 *[]^rÉ^r tar-nu-i ma-an-ni-in-ku-wa-an*

9 *[EZE]N₄ AN.TAH^{AH}.ŠUM^{SAR} ha-me-eš-bi i-ia-zi*

10 *[N]^{A4}bu-u-wa-ši ŠA^{DU} ^{URU}Ha-at-ti*

11 [] ^Étar-nu-i A-NA GIŠ^{HILA} GIŠTÚG

12 [m]a^r an^r-ni-in-ku-wa-an ar-ta-ri

1 Tabarna Tudhaliya, büyük kral,

2 kahraman Hatti ülkesinin kralı,

3 kahraman Hattušili'nin oğlu, büyük kral,

4 kahraman Muršili'nin torunu, büyük kral,

5 kahraman Tudhaliya'nın soyundan, büyük kral,

6 kral, Hatti'nin kahramanı,

7-8 Hatti'nin Fırtına Tanrısı, *tarnu* evinin yanındaki şimşir ormanında

9 baharda Antahşum Bayramını yapar.

10 Hatti'nin Fırtına Tanrısının *bumaši* taşına

11 *tarnu* evinde şimşir ormanına

12 yakın durur.

KBo 10.20 numaralı belge, yine AN.TAH.SUM Bayramı ile ilgilidir. Belgede, öncelikle bir rahip *tarnu* evine gider, ardından şimşir ormanındaki Fırtına Tanrısının *bumaši* taşına gidip, buranın bayram için hazırlanmasını sağlar. Ertesi gün kral *tarnu* evine gider ve buradaki *bumaši* taşında kurbanlar kesilir. Metnin ilgili kısımlarının transkripsiyonu ve tercümesi şu şekildedir (Güterbock, 1960: 83-86; Alp, 1993:140-143):

(öy. II)

27 lu-uk-ka-ti-ma LUGAL-uš ták-na-aš^{DUTU} xxx[

28 LÚHAL-ma ne-ku-uç me-bur I-NA ^Étar-nu-u-i [pa-iç-zî]

29 A-NA GIŠ^{HILA} GIŠTÚG NA⁴bu-u-wa-ši ŠA^{DU} x-eš-zî[š]

30 lu-uk-ka-ti-ma LUGAL-uš I-NA ^Étar-nu-u-i ŠA GIŠ^{HILA} [GIŠTÚG pa-iç-zî]

31 nu ŠA^{DU} NA⁴bu-u-wa-ši GUD^{HILA} UDU^{HILA} bu-u-kán-zî[š]

27 Ertesi gün kral, dünyanın Güneş Tanrıçasını kutlarken ...

28 akşam bir büyü rahibi *tarnu* evine gider.

29 Şimşir ormanında (bulunan) Fırtına Tanrısının *bumaši* taşında ...

30 Ertesi gün kral, şimşir ormanının *tarnu* evine gider.

31 Fırtına Tanrısının *bumaši* taşında sığırlar ve koyunlar keserler.

(öy. III)

7 lu-uk-ka-ti-ma šu-up-pa-ia-aš UD-aç LUGAL-uš-ma

8 A-NA GIŠ^{HILA} GIŠTÚG pa-iç-zî nu-kán pá-ti-ia-u-wa-aš ANŠE.KUR.RA^{MEŠ}

9 KASKAL-ši da-a-i EGIR-iç-zî-ia-aç-ma-kán ma-a-an [GA]L ME-ŠE-DI

10 ma-a-an GAL.DUMU^{MEŠ} É.GAL PA-NI^{DU} pí-ba-aš-ša-aš-ši

11 Û PA-NI^{DUTU} URUTÚL-na GAL^{HILA} aš-ša-nu-uç-zî

7 Ertesi gün, etin (sunu) günüdür. Kral,

8 şimşir ormanına gider ve atları

9 yola koyar. Sonra (birisi) ister muhafız askerlerinin başı olsun

10-11 ister saray oğlanlarının başı olsun, kadehleri, Fırtına Tanrısı pıhaşaşşı ve Arinna'nın Güneş Tanrıçasının önüne koyarlar.

KBo 21.34 numaralı belge, Teşup ve Lawazantiyalı Hebat için kutlanan bayramlarla ilgilidir. Kral, Teşup ve Hebat'ı hem Lawazantiya hem de Aştuyara kentine çağırılmış ve toplanma yeri olarak şimşir ağacının altını işaret etmiştir. Bu durumda, bir lokasyonun işaret edilmesinde ön plana çıkan şimşir ağacı, tanrıların toplandığı manevi bir yer olarak da zikredilmiştir. Sözü geçen tanrılar için, şimşir ağacının altında “yılın olgunlaşması” kutlanmaktadır (Sir Gavaz, 2016: 473). Metnin ilgili kısmının (ay. IV) transkripsiyonu ve tercümesi şu şekildedir (Akdoğan, 2019: 12; Lebrun, 1977: 125-133):

39 DUB 3.KAM Ú-U[L QA-T]I ma-a-an-za LUGAL-us^{DIM} ^DHé-pát

40 I-NA^{URU}La-a-u-wa-az[-za-an-t]i-ia

41 ^{DUG}bar-ši-ia-al-lî[-uš] ki-nu-ma-an-zi

42 pa-ra-a-ia I-NA^{URU}Aš-tu-u-y[a]-ra

43 A-NA ŠA-PAL^{GIŠTÚG^{HIA}} MU-t[i m]e-e-a-ni hal-za-a-i

39 Üçüncü tablet bitmemiştir (Bu tablet şunun hakkındadır). Kral, Teşup (ve) Hebat'ı

40-41 pithos açılışı için Lawazantiya kentine

42 ve ayrıca Aştuyara kentine

43 bütün yıl boyunca, şimşir ağacının altında (toplanmak üzere) çağırdığı vakit.

Kült ve Envanter Metinlerinde ^{GIŠTÚG}

KUB 29.4 numaralı belge, gece tanrıçası kültünün genişlemesiyle ilgili metindir. Belgenin ilgili kısmında (öy. I) şimşir ağacından yapılmış olan müzik aletinden söz edilmektedir (Miller, 2004: 275; Masalçı-Şahin, 2020: 58-59).

24 ... I^{NU-TIM} ^{GIŠ}bu-bu-pa-al

25 ma-a-an ŠA^{GIŠTÚG} ma-a-an ŠA ZU₉ AM.SI I^{EN} ^{GIŠ}ar-ka-mi-iš

24 ... bir takım *hubupal* müzik aleti

25 şimşir ağacından, fildişinden bir *arkammi* müzik aleti.

Yukarıdaki belgenin devamında, yine şimşir ağacından yapılmış olan ürünlerden söz edilmektedir (Miller, 2004: 275-276):

(öy. I)

26 1 SI GU₄ İ.DÜG.GA I^{NU-TIM} ^{GIŠ}KÀ.SÚM² ma-a-an ŠA^{GIŠTÚG} ma-a-an ŠA ZU₉ AM.SI

27 I^{NU-TIM} ^{GIŠ}ma-na-ap-na-al-la ma-a-an ŠA^{GIŠTÚG} ma-a-an ŠA ZU₉ AM.SI

26 1 adet ince/kaliteli yağ ile doldurulmuş boğa boynuzu, 1 tarak –şimşir ağacı veya fildişinden-

27 1 takım *manapnalla* –şimşir ağacı veya fildişinden-

Yine aynı belgede (öy. I), bu kez şimşir ağacından küçük bir yatağın yapıldığını görmekteyiz (Miller, 2004: 276):

41 *1'[(^{NU-TIM}GISNÁ TUR Š)]A GİSTÚG

41 şimşir ağacından (yapılmış) küçük bir yatak

Erkut, Sumerce GİSTÚG ile Hititçe GİŞšarpa eşitliğini savunmaktadır. Şimşirden yapılan –yukarıdaki gibi- nefesli, üfleme çalgıların bulunduğunu, günümüzde zurna ve kaval gibi aletlerin bunları temsil ettiğini ve belgede geçen *hubuṣal*'in “zurna, kaval” ya da onun türev şimşirden yapılmış üfleme aleti olabileceğini ifade eder (Erkut, 2017: 116).

KUB 40.2 numaralı belge, İshara kültü ile ilgilidir. Metinde şimşir ağacından yapılmış olan bir yatak görmekteyiz. İlgili kısmın (ay.) transkripsiyonu ve tercümesi şu şekildedir (Murat, 2009: 162-164; Chrzanowska, 2017: hethiter.net/: CTH 641.1)

25 *ki-i-ma A-NA* MUNUS*EN-TI I-NA* MU.3^{KAM} *pa-* []

26 1 DUG ZABAR 1 URUDUPIŠAN 10 GAL ZABAR 1^{NU-TUM}

27 GAL KÙ.BABBAR *a-ku-wa-an-na-aš* IŠ-TU É.GAL^{LIM} []

28 GİSNÁ GİSTÚG GİŠ*ba-aš-ši-ia-al-li* GİŠ^x[]

29 *a-ia-at-ni-ia-aš an-da ap-pa-an-da* Ú-NU-U[T]

30 *kap-pi-ia* KÙ.BABBAR *an-da ap-pa-an-da* []

25 *Entu*'ya her üç yılda bir şunları verirler: ...

26 1 bronz kap, 1 bakır kap, 10 bronz kadeh, 1 çift ...

27 içmek için gümüş kadeh, saraydan ...

28 şimşir ağacından bir yatak, bir tabure, bir

29 tamamen donatılmış, aletler ...

30 ve gümüş *kap-pi* kabı tamamen donatılmış

KUB 42.75 numaralı envanter metninde, şimşir ağacından yapılan tarağın başka bir yere konulduğunu görmekteyiz. Metnin ilgili kısmının (ay.) transkripsiyonu ve tercümesi şu şekildedir (Siegelova, 1986: 66-67; Koşak, 1982: 189-190):

6 4 GA.ZUM SÌG ŠÀ 2 KA^xUD AM.SI 2 GİSTÚG

7 ŠÀ¹ GİŠKAN-HA-AN² KÙ.BABBAR

6 4 adet yün tarak, 2'si fildişi(nden) 2'si şimşir ağacı(ndan)

7 gümüş sehpa² (içindedir).

Sonuç

Birçok eskiçağ toplumunda olduğu gibi, Hititlerde de sosyal, ekonomik ve dini anlamda ağaçlara büyük önem verilmiştir. Hititler devrinde şimşir ağacından yapılan nesnelere varlığı, çivi yazılı tabletler sayesinde öğrenilmiştir. Günümüzde Anadolu coğrafyasında da şimşirden yapılmış birçok farklı nesnelere rastlamaktayız. Öyle ki, Hititçe çivi yazılı metinlerde sözü edilen şimşirden yapılmış olan tarak, günümüzde halen varlığını sürdürmektedir. Bu tarak çeşidinin insan sağlığına ve saçlarına iyi geldiği düşünülmektedir. Geçmişten günümüze Anadolu topraklarında bir gelenek olarak üretilmeye devam eden bu nesne, Hititlerden bu yana hatta gelecek kuşaklara aktarılacak bir kültür unsuru haline getirilmiş olmalıdır.

Şimşirden yapılmış olan tarağın günümüzde şifalı ve faydalı olması durumu, Hititçe metinlerde de kötülüklerin insan bedeninden uzaklaştırılması şeklinde karşımıza çıkmıştır. Bir belgede dokuz farklı taraktan faydalanılarak yardımcı kadın tarafından saçları taranan kimsenin, bu şekilde kötülüklerden ve içinde bulunduğu olumsuz durumdan kurtulacağı düşünülmüştür.

Çivi yazılı metinlerden, şimşirden yapılmış olan heykelcikler ve ağırşakların varlığını öğrenmekteyiz. Ritüel sahibini temsilen bir araç veya aracı olarak niteleyebileceğimiz ve onun üzerindeki olumsuz durumların giderilmesi için kullanılan heykelcikler, manevi bir rol oynarken; yine ritüelin gerçekleştiği esnada birçok yün çeşidini şimşirden yapılmış ağırşakın bir araya getirdiğini görmekteyiz. Böylesine önemli bir manevi rolünün yanında, ağırşakın esas kullanım şekli de ritüelde karşımıza çıkmıştır. Hitit dokumasının gelişmesinde kirman ve öreke gibi ön plana çıkan ağırşak, birçok dokuma ürününün üretilmesinde önemli bir oynamış ve Hitit ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Şimşirden çeşitli nesnelere yapılması ve bunların çeşitli ritüel ve kültlerde ön plana çıkmaları ve hatta sunulmalarının yanında; yatak, tarak gibi ürünlerin şimşirden yapılmış olması, onların sağlam ve estetik bir yapıya sahip olduğu izlenimini ortaya koymaktadır.

Hitit kralının ritüeli gerçekleştirmek için gittiği alanlardan birisi şimşir ağaçlarının bulunduğu ormanlık alandır. Burada bulunan *tarnu* evine de giden kralın gerçekleştirdiği bütün eylemler, ritüelin bir parçası şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca *tarnu* evinin şimşir ormanında yapılmış ve bulunuyor olmasının da bir tesadüf olmadığını ve durumun maneviyatını ortaya koyduğunu düşünmekteyiz. Şimşir ağacının maneviyatını ortaya koyan diğer bir durum ise, tanrıların şimşir ağacının altında toplanması ve kutlamanın tam olarak burada yapılmasıdır.

Hem dini, hem sosyal, hem de ekonomik anlamda çivi yazılı tabletlerde rol oynayan şimşir ağacı ve onun oluşturduğu ormanlık alan, sadece manevi değil maddi anlamda da ön plana çıkmıştır. Birçok ağaç çeşidinin zikredildiği çivi yazılı metinlerde, şimşir ağacı da kendisine yer bularak, Hitit kültüründe önemli bir yere sahip olmuştur.

Kaynakça

- Akdoğan, R. (2019). ^{URU}La(hu)wazantiya “La(huwazantiya Şehri. IX. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri Çorum 08-14 Eylül 2014. (haz. A. Süel). Çorum Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları: 1-48.
- Alp, S. (1993). *Beiträge zur Erforschung des Hethitischen Tempels*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Chrzanowska, A., (2017). hethiter.net/: CTH 641.1 (Portal Mainz).
- Erkut, E. S., (2017). Hititçe ^{GIS}şarpa Üzerine Bir Araştırma. *Dr. E. Sedat Erkut Toplu Eserleri Ölümünün Birinci Yılı Anısına*. (ed. G. Masalcı-Şahin, F. Sevinç-Erbaşı, Ö. Sir-Gavaz). Bilgin Kültür Sanat Yayınları: 115-119.
- Ertem, H. (1987). *Boğazköy Metinlerine Göre Hititler Devri Anadolu'sunun Florası*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Fuscagni, F., (2017). hethiter.net/: CTH 390 (Portal Mainz).
- Goetze, A., (1938). *The Hittite Ritual of Tunnawi*. American Oriental Society.
- Groddek, D., (2004). *Hethitische Texte in Transkription KUB 20*. DBH 13. Dresden: Harrassowitz Verlag.
- Groddek, D., (2004). *Hethitische Texte in Transkription KBo 22*. DBH 24. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.

- Güterbock, H. G., (1960). An Outline of the Hittite AN.TAH.ŠUM Festival. *Journal of Near Eastern Studies*. 19/2. The University of Chicago Press: 80-89.
- Haas, V., (1994). *Geschichte der Hethitischen Religion*. Leiden: Brill.
- Haas, V., (2003). *Materia Magica et Medica Hethitica: Ein Beitrag zur heilkunde im Alten Orient*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Kılıç, Y., Başol, S., (2015). Hitit Büyü Ritüellerinde Geçen Bazı Otsu Bitkiler, Ağaç Türleri ve Ahşap Nesnelere. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* 2/6: 28-58.
- Koşak, S., (1982). *Hittite Inventory Texts (CTH 241-250)*. Heidelberg: Carl Winter.
- Lebrun, R., (1977). Textes religieux hittites de la fin de l'empire. *Hethitica II*. (ed. G. Jucquois-R. Lebrun). Peeters: 99-153.
- Masalçı-Şahin, G., (2020). *Hititlerde Müzik, Müzik Aletleri ve Müzisyenler*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Miller, J. L., (2004). *Studies in the Origins, Development and Interpretation of the Kizzuwatna Rituals*. StBoT 46. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag.
- Mouton, A., (2012). hethiter.net/: CTH 404.1.I (Portal Mainz).
- Murat, L., (2009). Goddess Išhara. *Tarih Araştırmaları Dergisi*. 28/45: 159-189.
- Özkaya, M. S., (2020). Şimşir Ormanlarında Bazı Toprak ve İklim Özelliklerinin *Cylindrocladium Pseudonaviculatum*'ın Epidemiyolojisi Üzerine Etkilerin Araştırılması: Taşlıca ve Tütüncüler Örnekleri. *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*. 21/2: 310-317.
- Reyhan, E., (2003). Kizzuwatna'lı Maštigga'ya Ait Ritüel Metinler Üzerine. *Archivum Anatolicum* 6/1: 165-196.
- Siegelova, J., (1986). *Hethitische Verwaltungspraxis im Lichte der Wirtschafts und Inventardokumente 1*. Praz: Narodni Muzeum.
- Sir Gavaz, Ö., (2016). Hititçe Metinlerde Geçen Taurişa Kenti ve Ormanı. *ANTAHSUM^{SA} "Çiğdem" Eski Anadolu Araştırmalarına ve Hititlere Adanmış Bir Hayat: Ahmet Ünal Armağanı*. (ed. S. Erkut, Ö. Sir Gavaz). Arkeoloji ve Sanat Yayınları: 469-480.
- Starke, F., (1990). *Untersuchung zur Stammbildung des keilschrift-luwischen Nomens*. StBoT 31. Otto Harrassowitz: Wiesbaden.
- Şahin, H. A., Koçyiğit, Ş., (2021). Eski Ön Asya Hukukunda Ağaçlara Verilen Önem. *Oannes* 3/2: 439-456. *The Assyrian Dictionary*, (ed. M. T. Roth), Vol. 18/T. Winona Lake: Oriental Institute of the University of Chicago.
- Tischler, J., (2008). *Hethitisches Handwörterbuch*. Innsbruck: Institut für Sprachen und Literaturen der Universität Innsbruck.
- Turgut, M., (2019). The Using of Trees in Hittite Rituals. *International Journal of Agriculture, Forestry and Life Sciences* 3/1: 22-30.
- Türkyılmaz, E., (2005). *Anadolu Şimşirinin (Buxus sempervirens L.) Bazı Morfolojik ve Fiziksel Özellikleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi.
- Ünal, A., (2016). *Hititçe-Türkçe Türkçe-Hititçe Büyük Sözlük Hattice, Hurrice, Hiyeroglif Luwicesi, Çivi Yazısı Luwicesi ve Palaca Sözcük Listeleriyle Birlikte*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.

EXTENDED SUMMARY

Throughout history, every society has given great importance to trees. Although there have been changes in the climate of Anatolia from past to present, the existence of various tree species in the Hittite realm period is known thanks to cuneiform tablets. In the Hittite realm, where trees come to the fore in social, economic, religious and many other senses, many tree species are found in the texts. One of these tree species is the boxwood, referred to as ^{GIŠ}TÚG in Sumerian.

It is known that there are many varieties of boxwood. However, when it comes to Hittites, it would be more correct to talk about Anatolian boxwood. Although Anatolian boxwood is a species of the boxwood family, it appears as green, densely branched, bush or tree, woody and economically important. It is mostly a shrub that grows up to one meter, and a small shrub or tree that can grow up to eight meters, sometimes up to sixteen meters. The boxwood tree, which is also used as an ornamental plant today, stands out with its solid structure in many different fields. It is one of the hardest woods and is very dense. For these reasons, although it is difficult to process, it has an important place in the production of quality and robust products.

The ^{GIŠ} ideogram mentioned when describing the boxwood tree, in addition to its meaning tree, appears as the determinative of objects made of wood. The Hittite equivalent of this ideogram is the word *tarnu-*. The idea that the word ^{GIŠ}TÚG means boxwood is generally accepted. ^{GIŠ}TÚG, which is included in many text types such as rituals, festivals, cults, inventories, appears with different forms of use. In addition, a forest area formed by boxwood trees is mentioned in the texts. In this forest, there is a place called *tarnu* house. This is a place visited by the king. The festival ceremony held here reveals the spirituality of both the forest with boxwood trees and this house. It is no coincidence, of course, that the king carried out festival practices in the boxwood forest. Also here is the *humašī* stone of the Storm God. Before the king performs the ritual, a priest of magic goes to the *tarnu* house in the boxwood forest, where he makes various arrangements for the ritual, making the area suitable for the festival. After the king performs various practices during the festival, cattle and sheep are slaughtered on the *humašī* stone in the boxwood forest. In this way, devotion and respect to the gods are demonstrated.

Boxwood can appear in both tree and shrub form. It has a durable structure. We learn from Hittite cuneiform texts that objects such as combs, beds and musical instruments are made from boxwood. The tradition of making combs from boxwood continues today. This means that this tradition and line of business has been continued in Anatolian lands from past to present. People who noticed the quality and durability of boxwood during the Hittite period have pioneered the continuation of this production today. Of course, various objects made of boxwood have a material counterpart. However, these objects are also spiritually important. In Hittite cuneiform texts, it is thought that by combing one's hair, that person will get rid of bad and negative situations. Today, it is thought that the comb produced from boxwood is good for human health and hair.

It is observed in Hittite documents that spindle whorls were made from boxwood. In the Hittite realm, which is known to attach great importance to craftsman and weaving, spindle whorls such as spindle and distaff are also seen as an important object for weaving work. In addition, in the documents, how a product of the spindle whorl made of boxwood is woven is also mentioned, and the weaving process has taken its place in the text in detail.

Among the Hittites, the ritual owner sometimes does not directly take part in the ritual. Instead, there are objects that can be described as a tool or mediator to represent him/her. One of these objects is figurines made of boxwood. Ritual practice is carried out to remove and completely eliminate the negative situation on the person who has the ritual. Meanwhile, figurines made of boxwood take place as a part of the ritual, representing the ritual owner. While the processes to be done are carried out on the figurines, it is seen that the figurines play a spiritual role. In short, the objects made of boxwood not only have a material value, but are also important elements that act as a mediator between those who have problems and serve as a bridge between these people and the sorceress.

It is learned through Hittite cuneiform texts that many objects are made from boxwood. Boxwood is preferred for products that have a durable and aesthetic structure, such as combs, beds and musical instruments. Even the size of the bed was mentioned and expressed in the texts as a small bed. The Hittites also noticed this feature of boxwood, which is known for its robust and useful structure today, and they found it appropriate to produce various objects from this tree type. In some texts, the number of objects made of boxwood is mentioned. For example, in one text it is stated that nine combs were made from boxwood.

Appearing as a bed as a house object; it has been used as a comb from past to present in terms of both spiritual and health benefits; appearing in the form of figurines, representing the ritual owner and helping him/her get rid of negative situations; coming to the forefront with its aesthetic and artistic aspects by being used in musical instrument making; the boxwood tree, which has a place and a role in the weaving culture and the economy of the Hittites as a spindle whorl and is mentioned in many other texts, had an important place in the Hittite cultural realm.